

Харківська державна академія культури) спочатку на посаду викладача, а згодом в якості старшого викладача кафедри бібліотекознавства. У 1968 р. вона захищає кандидатську дисертацію «Укріплення й розвиток масових бібліотек РСФСР в роки другої п'ятирічки», за що їй було присуджено науковий ступінь кандидата педагогічних наук.

Під час роботи в інституті С.І. Волкова виявляє себе здібним організатором і керівником кафедри бібліотекознавства, висококваліфікованим спеціалістом. Під її керівництвом розроблено ряд навчальних програм та інших методичних матеріалів. Вона активно займається адміністративною діяльністю, яку уміло поєднує з навчально-методичною, науковою та виховною роботою. Вона вміє і любить працювати зі студентами, її лекції завжди проводились на високому теоретичному та практичному рівні. Як досвідчений фахівець вона здійснила значний внесок в розробку історії, теорії та методики викладання бібліотекознавства та у розвиток харківської наукової бібліотекознавчої школи зокрема. Під керівництвом С.І. Волкової було захищено більше ніж 70 наукових студентських робіт.

Своїм науковим вчителем Сталіна Іванівна вважає Надію Яківну Фрідьєву, яка була завідувачкою кафедри бібліотекознавства у той період, коли Волкова почала працювати у Харківському державному бібліотечному інституті (1956 р.). Надія Яківна усіяко надавала підтримку молодому викладачу, допомагала йому зорієнтуватись у величезному потоці інформації та звикнути к новій ролі – ролі викладача.

Серед основних питань, що входять до кола наукових інтересів С. І. Волкової, варто виділити: теоретичні питання обслуговування читачів, проблеми диференціації читачів, удосконалення форм і методів індивідуальної і масової роботи, бібліотекознавство як наука, об'єкт та предмет бібліотекознавства, історія бібліотечної справи.

Волкова Сталіна Іванівна була заступником головного редактора республіканського науково-методичного збірника «Бібліотекознавство і бібліографія» (з 1976 по 1987 рр.). Протягом усього періоду своєї педагогічної діяльності в ХДК вона постійно обиралась на керівні посади громадських організацій, була постійним куратором академгруп студентів.

Науковий доробок С. І. Волкової налічує 52 праці й понині має великий успіх у науковому й навчальному середовищі.

УДК 025.4

Галицька Світлана Володимирівна,

мол. наук. співроб. відділу наукового опрацювання документів
Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського
пошт. адреса: НБУВ, просп. 40-річчя Жовтня, 3, м. Київ, 03039, Україна
конт. тел.: (044)-525-81-17

e-mail: galizkaya@nbuv.gov.ua

Орешина Наталія Володимирівна,

мол. наук. співроб. відділу наукового опрацювання документів
Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського
пошт. адреса: НБУВ, просп. 40-річчя Жовтня, 3, м. Київ, 03039, Україна
конт. тел.: (044)-525-81-17

e-mail: n.oreshina73@gmail.com

ЛІНГВІСТИЧНА ОСНОВА СУЧАСНОЇ БІБЛІОТЕЧНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ В НАЦІОНАЛЬНІЙ БІБЛІОТЕЦІ УКРАЇНИ ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО

Для аналітико-синтетичного опрацювання надходжень, а також для організації та ведення систематичного каталогу бібліотеки застосовують бібліотечно-бібліографічні класифікації. Найвідоміші системи класифікації наук визначили принципи побудови цих класифікацій на основі ієрархічного «дерева знань» з виділенням спеціальних розділів і підрозділів для систематизації особливих видів книг [1, с. 21]. Багатогалузеві класифікаційні схеми мають певні переваги для розкриття змісту інформаційних ресурсів, вони «підтримуються великими бібліотечними центрами, мають добре розроблені методичні засади для підтримки в актуальному стані; охоплюють всі галузі знання та надають можливість обмежувати сферу пошуку, виділяти необхідну тематичну частину великої колекції» [2, с. 39]. Завдяки своєму науковому підґрунтю бібліотечні класифікації стали основою інформаційно-пошукових мов (ІПМ) сучасних систем автоматизації, які є потужним засобом ефективного використання величезного інформаційного потенціалу бібліотек.

Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського (НБУВ) застосовує для опрацювання документів у технологічному циклі «Шлях документів у процесі бібліотечного опрацювання», а також у технологічному циклі обслуговування користувачів бібліотеки (зокрема, під час виконання інформаційних запитів) Рубрикатор НБУВ (РНБУВ) – ієрархічну інформаційно-пошукову мову класифікаційного типу. Насамперед, РНБУВ – це робочі таблиці класифікації, які відбивають особливості структури й ступінь деталізації систематичного каталогу бібліотеки та уточнюються згідно з фактичним масивом і складом фондів бібліотеки. Слід зазначити, що робочими таблицями класифікації традиційно вважають такі таблиці, які відбивають особливості структури та ступінь деталізації систематичних каталогів бібліотек певного типу [3, с. 35]. РНБУВ, розроблений фахівцями відділу наукового опрацювання документів НБУВ, повторює структуру таблиць Бібліотечно-бібліографічної класифікації (ББК) для наукових бібліотек, наслідує методику систематизації, але відрізняється змістовим наповненням. Він є головним методичним документом, який регламентує процеси систематизації надходжень і організації бібліотечних каталогів, фіксує накопичений

досвід для наступної систематизації надходжень. Також це розвинутий лінгвістичний засіб упорядкування і розкриття знань, класифікаційна інформаційно-пошукова мова бібліотечно-інформаційної системи.

Одним зі складників РНБУВ є підрозділ «Л8/9 Харчові виробництва» розділу «Л Хімічна технологія. Хімічні та харчові виробництва».

Проект підрозділу розроблено на основі повного варіанта таблиць ББК для наукових бібліотек («Библиотечно-библиографическая классификация. Таблицы для научных библиотек. Выпуск IX, часть 1, 1965»), а також власних напрацювань НБУВ. Робочі таблиці класифікації відтворюють структуру і зміст підрозділу «Л8/9 Харчові виробництва» Генерального систематичного каталогу НБУВ.

З майже тисячі рубрик робочих таблиць класифікації підрозділу «Л8/9 Харчові виробництва» РНБУВ понад 300 рубрик було утворено шляхом комбінування індексів основних і допоміжних таблиць, загальних і спеціальних типових поділів, відповідно до правил загальної методики систематизації.

Систематична частина підрозділу «Л8/9 Харчові виробництва» РНБУВ містить робочі таблиці класифікації з виробництва, зберігання і використання харчових продуктів.

Спеціальні типові поділи та план розташування до підрозділу дозволяють виділити під певною рубрикою детальніші рубрики за умови накопичення літератури. Наприклад, для рубрики «Л927 Ковбасне виробництво» приєднанням спеціальних типових поділів можемо виділити такі підрубрики, як «Л927-3 Сировина ковбасного виробництва», «Л927-5 Устаткування ковбасного виробництва», а за допомогою поділів плану розташування – такі рубрики, як «Л927.04 Формування ковбасних виробів», «Л927.05 Термічне оброблення ковбасних виробів» тощо.

Підрозділ доповнено детальними рубриками, під якими збирається література з методів дослідження, випробування, аналізу і контролю, які застосовують у харчових виробництвах (фізичних, оптичних, хімічних, біологічних), а також рубриками, під якими збирається література з хімізації харчових виробництв, властивостей та якостей харчових продуктів, їх класифікації, номенклатури та сертифікації, харчових добавок, фальсифікатів харчових продуктів тощо. Відкрито рубрики для деталізації літератури з таких процесів оброблення харчових продуктів, як екструзія, розчинення, лазерне оброблення. Деталізовано рубрики, під якими збирається література з транспортного господарства і устаткування переробних підприємств, техніко-економічних питань зберігання і перероблення харчової сировини, продукції харчових виробництв, технічного контролю тощо.

Відкрито новий підрозділ «Л89 Мікробіологічна промисловість (біотехнологія)», також рубрики для деталізації літератури з устаткування і сировини мікробіологічного виробництва, з виробництва харчових добавок та інші.

Алфавітно-предметний покажчик до підрозділу «Л8/9 Харчові виробництва» містить понад 6000 пошукових одиниць і допомагає швидко визначити розташування необхідних рубрик і понять у систематичній частині робочих таблиць класифікації. Ключові слова – майже всі іменники та прикметники, які зустрічаються у систематичній частині робочих таблиць. Кожна складна рубрика відображена у покажчику кілька разів, що дозволяє знайти необхідну інформацію за будь-яким

ключовим словом. Наприклад, рубрику «Л1920.3 Розморожування (дефростація) м'яса» можна знайти за словами: «розморожування», «дефростація», «м'ясо».

Довідкова частина підрозділу «Л18/9 Харчові виробництва» містить спеціальні типові поділи та план розташування для деталізації підрозділу, а також тлумачний словник з поясненнями основних термінів виробництва, зберігання і використання харчових продуктів. Наведена термінологія охоплює найменування окремих виробництв, процесів оброблення харчової сировини та устаткування харчових підприємств, видів харчових продуктів, а також сировини рослинного і тваринного походження. Словник також містить назви та визначення окремих страв, напоїв, смакових продуктів тощо.

Також підрозділ «Л18/9 Харчові виробництва» є складником скороченого варіанта РНБУВ, проект якого розробили фахівці відділу наукового опрацювання документів НБУВ для організації та ведення систематичних каталогів спеціалізованих відділів бібліотеки, а також для використання науковими бібліотеками з фондами невеликого обсягу. Цей варіант РНБУВ охоплює всі розділи знань і за деталізацією відповідає робочим таблицям ББК для масових бібліотек. Він відрізняється від повного варіанта РНБУВ, впровадженого в електронний каталог НБУВ, рівнем деталізації та розгалуженістю структури. Якщо систематична частина повного варіанта підрозділу «Л18/9 Харчові виробництва» налічує майже тисячу рубрик, то систематична частина скороченого варіанта РНБУВ містить 40 основних рубрик цього підрозділу.

Варто зазначити, що на 2015 рік відділами наукового опрацювання документів і програмно-технологічного забезпечення комп'ютерних мереж НБУВ заплановано роботу з розроблення бази даних «Скорочений варіант Рубрикатора НБУВ для наукової бібліотеки». Базу даних буде створено з метою оптимізації процесу систематизації документів, організації та ведення систематичного каталогу, формування бази даних як складника довідково-бібліографічного апарату бібліотеки. Крім того, для користувачів ця база даних стане ефективним засобом навігації в масивах інформаційних ресурсів, зокрема, для тематичного пошуку за допомогою класифікаційної ієрархії та алфавітно-предметного покажчика.

Рубрика бази даних повинна включати класифікаційний індекс, заголовок, методичні вказівки та посилання (якщо такі є), а також терміни для формування алфавітно-предметного покажчика. Планується передбачити можливість внесення в базу даних спеціальних типових поділів і планів розташування для певних розділів і підрозділів скороченого варіанта РНБУВ, географічних, етнічних, мовних, територіальних, хронологічних типових поділів, загальних типових поділів.

При роботі з базою даних користувач отримає можливість доступу до ієрархічної структури скороченого варіанта РНБУВ і переходу з певного рівня класифікаційної ієрархії на рівень вище або нижче для розширення або звуження меж тематичного пошуку. Користувач зможе обирати потрібні йому розділи, переглядати їх структуру і обирати необхідні рубрики, здійснювати швидкий перехід до бібліографічної бази даних з формуванням переліку бібліографічних записів відповідної тематики. Також для тематичного пошуку він зможе скористатися алфавітно-предметним покажчиком.

Таким чином, РНБУВ, ієрархічна інформаційно-пошукова мова класифікаційного типу, є важливішим компонентом лінгвістичного забезпечення

автоматизованої бібліотечної технології, здатним забезпечити належний рівень функціонування пошукової системи бібліотеки. Його удосконалення і актуалізація, укладання методичних та інструктивних матеріалів з його застосування та інші процеси, спрямовані на підвищення ефективності використання інформаційного ресурсу бібліотеки, є важливішими для адаптації бібліотеки до реалій сучасного інформаційного суспільства, в якому інформація, знання та інформаційні технології є визначальними чинниками розвитку суспільства в цілому.

Список джерел інформації

1. Гиляревский Р. С. Рубрикатор как инструмент информационной навигации / Р. С. Гиляревский, А. В. Шапкин, В. Н. Белоозеров. – СПб. : Профессия, 2008. – 352 с.
2. Лобузін К. Бібліотечні класифікації в сучасних інформаційних сервісах : [монографія] / К. В. Лобузін; НАН України ; НБУВ. – К., 2010. – 132 с.
3. Сукиасян Э. Р. Школа индексирования : практ. пособие / Э. Р. Сукиасян. – М. : ЛИБЕРЕЯ–БИБИНФОРМ, 2005. – 144 с.

УДК 027.27

Грбар Наталья Григорьевна,

доц. кафедри, канд. наук по соц. коммуникациям, гл. библиограф библиотеки,
Харьковского национального технического университета

сельского хозяйства им. П. Василенко

почт. адрес: ХНТУСХ, г. Харьков, ул. Артема, 44, , 61002, Украина

конт. тел.: 0971650318

e-mail: grabar-ng@mail.ru

Соколовская Татьяна Борисовна,

вед. библиотечарь Научной библиотеки

Харьковского национального технического университета

сельского хозяйства им. П. Василенко

почт. адрес: ХНТУСХ, г. Харьков, ул. Артема, 44, 61002, Украина

конт. тел.: 0936631556

e-mail: skltb@ukr.net

КУЛЬТУРНО-ОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ БИБЛИОТЕКИ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ

В настоящее время виртуализация общества достигла такой степени, что процессы в виртуальном пространстве оказывают значительное влияние на реальные события. Широкое использование манипулятивных технологий с целью манипуляции сознанием людей, ведения информационной войны требует развития методов противодействия подобным процессам.

Освоение ИКТ-технологий позволяет придать деятельности библиотек глобальный характер. Это дает возможность развивать методы гармонизации и